

Naj ga teži zemlja, naj mu grob ne dá pokoja, kdor je prvi oskrnil čisto nedolžne oči s takimi podobami, ki je pod imenom umetnosti in zabave tolike boje izzval v mladih srcih!

Umetnost torej ni sama sebi namen, ampak je hčerka božja v službi pri ljudeh, da jih vodi k Bogu.

Lepi umetniki — pravi J. Marn — geslo edino je pravo:

Sursum corda!

Slovstvo.

SLOVENSKO SLOVSTVO.

Knjige družbe sv. Mohora.

„Koledar družbe svetega Mohora za navadno leto 1890.“ — V svoji prejšnji lepi obliki predstavlja se nam koledar tudi letos. Strogo koledarska vsebina obsega 16 strani, za tem pa se vrsti zabavna in poučna vsebina na str. 17 do 112. Imenik ima posebne strani in sicer 115. Družbin oglasnik nam opisuje družbe sedanost in nam kaže najbližjo prihodnost; imena (in sicer prava katoliška!) s semnji vred polnijo še 9 strani, zastavica v podobah vabi nazadnje vse umneže, da zasučejo svojega uma svitile meče, pričenshi s poštenim judom Abrahamovičem. — Takó se ni treba našemu koledarju sramovati, kakor bi bil preveč médel, marveč kaj takega že nekaj zaleže; mi pa imamo tudi prilike dovolj, da o njem katero rečemo.

»Ti očeta do praga, sin tebe čez prag« imenuje se prva povest koledarjeva; spisal jo je dr. Jos. Vošnjak. Pripoveduje nam, da so bili pri Hrastnikovih imoviti in dovolj srečni, dokler je gospodaril stari Hrastnik. A njegov sin Jaka se mu je začel lizati in dobrikati, da je dobil od očeta gospodarstvo. Navadila ga je tega malovredna Robásovka, ki mu je hotela čim preje spečati svojo nič boljšo hčer Leno. A Jaka sam tudi ni bil kaj prida, kar je pokazal kmalu, ko je bil sam svoj gospod. Očeta ni poslušal, sestri svoji Rezi ni izplačal dote, zapravil gozd in nazadnje celó očeta pahnil čez prag. A tu izvemo, da je tudi stari Hrastnik nekđaj sam grdo ravnal s svojim očetom in da je sinova nevhaležnost zanj zaslužena kazen. Kmalu potem umre Hrastnik, Jaka se ponesreči in umre vsled tega, vendar skesan, Reza, njegova sestra, se dobro omoži, le kaj je bilo z Leno, tega ne pové pisatelj, jaz pa tudi ne vem. — Ta povest ima prednosti, pa ima tudi napake. Pisana je zanimivo, namen je nraven — svariti namreč hoče otroke, naj ne ravnajo slabo s stariši —, tudi značaji so narisani dokaj istinito in določno. Napaka pa je ta, da je takoj s prva mnogo nepotrebnega opisovanja; razvoju se pozna, da mu je »pot odkazana«, včasih se razvija vse bolj po volji pisateljevi, kakor po naravi in tako se ni mogoče iznebiti misli, da je tu pa tam kaj prisiljenega. Priznavamo pa radi, da zna pisatelj

s posebno spretnostjo rabiti krščansko mravnost in njene nauke za povestne namene.

Vse drugačna pa je druga povest v koledarju z naslovom »Znojilčevega Marka božja pot«, katero je spisal J. Kersnik. Gledé izvirne snovi, naravnega razvoja posameznih dogodkov, živega in plastičnega opisovanja ima vsekako ta povest veliko prednost pred prvo. Sevéda »lepih naukov« po pridigarskem načinu ne podaje, a ne vem, ali bi to bilo v prid povesti. Šestnajstletni Marko je doma na Znojilah. A v pameti ni vse v redu, zato ga neče pustiti mati z bratom in sestro na božjo pot na Skaručino. A Marko gre, kupi celo orgelce na sejmu, pa hiteč domov si izbere napačno pot. Poprašujočemu, kje so Znojile, pokažejo mu kraj, ki se je res tako imenoval, a niso bile Markove Znojile. Vsled tega je preživel Marko na teh Znojilah teden v čudnem položaju, dokler ga ne pride rešit vseh nadlog njegov boter. — Brez dvoma bode narodu našemu povestica zeló ugajala, zlasti kmetom, ker je kmečko življenje v njej tako resnično popisano. — To sta povesti, drugi spisi so ukoviti.

Izmed poučnih spisov se odlikuje tudi po svoji zunanosti spis z naslovom »Trst« (spisal J. G.), ki nam v besedi in podobi (ima namreč 12 slik) predočuje Trst. Čudno bi bilo, ako bi hotel opazke delati o tem spisu, kajti pisatelj biva v Trstu in torej to mesto pozna mnogo bolje nego jaz. Čitateljem so gotovo slike zeló po godu. Isti pisatelj nam popisuje tudi življenje blagega pokojnega Mihaela Debelaka, kanonika v Trstu, ki se je odlikoval s svojo pastirsko gorečnostjo, kakor pred l. 1868 s svojo vnemo za šolo. — Zeló zanimiv in tudi kaj primeren je spis kanonika dr. Ivana Križaniča: »Razgled po katoliških misijonih«. Pisava je domača, prijetna; v slovničnem oziru je treba paziti, da se odstranijo nedostatki, kakor v začetku stavka: »Bi ne verjeli...« ali »sta se pač zopet...«, a ti so jako redki. Lahko rečemo, da jo je gosp. pisatelj res kaj dobro pogodil s tem spisom. — V spisu »Kmetijske šole« priporoča g. dr. Vošnjak kmetom, naj pošiljajo radi svoje sinove v kmetijske šole; v ta namen nam jih po uravnavi in po delovanju opisuje. Slika kaže »šolo na Grmu«. — O treh naslednjih spisih: »Odpisovanje zemljiškega davka zaradi elementarne škode«, »Dva sovražnika naše dece« in »Slovenski po-

slanci v državnem zboru« nimam ničesar reči. — V »Razgledu po svetu« podaje gosp. Ign. Žitnik običajni pregled najvažnejših dogodkov bodisi po širnem svetu, bodisi posebej po domovini. Mnogo zanimivega izvedó Mohorjani, ki ne beró časopisov, iz tega pregleda. Želimo le to, da bi bil pisan v odločno katoliškem duhu in s srcem, ki bije gorko za sv. cerkev. Ako me vpraša, kako neki se piše v katoliškem duhu, imenujem mu za vzgled Nemca Scheicherja. — Splošno se mora priznati, da dela ta koledar odboru družbe sv. Mohora vso čast in je v veselje udom.

2. „Slovenske Večernice“ za pouk in kratek čas. 43. zvezek, 144 str. Večernice imajo, izvzemši spis »Pošta«, zabavno vsebino. Tudi spis »Pet zgledov pridnosti, varčnosti in podvzelnosti« je zabaven poleg tega, da je poučen. Govor Anton Kržičev: »Najoblastnejša vladarica na svetu« je šaljiv in poučen h krati. Tako je vsebina. Večernic res mnogovrstna, kakor koledarjeva. Najobširnejša je prva povest: »Domačija nad vse«. (Spisala Pavlina Pajkova). Kaže nam moža, ki ne more strpeti v domovini, dasi je že čutil britkosti v tujini — v Ameriki. Povrnivši se od tam, najde doma svojo hčer pri dobrem doktorju Jarneju. A naveliča se biti blizu tega dobrotnika, vzame hčer ter odide ž njo v Ameriko. Tukaj ga ne čaka namišljena sreča: hči Jelica mu umrje vsled lakote za mrtudom, sam pa zbolí nevarno in potem — izgine. — Povest se čita še dovolj prijetno, a ženska gostobesednost pripravi včasih čitatelja v nejevoljo. Tudi so se vrinili nekateri izrazi, s katerimi se utegne pazni čitatelj proti volji pisateljice zabavati. Tako je n. pr. vrli doktor Jarnej »človek, medvedu podoban«, ima »prav medvedji glas«, »njegovo telo ni bilo sicer veliko, a zato tem bolj široko in okroglo« (ali ni širokost tudi velikost?); celó roke si ogledamo in vidimo, da »imajo podobo lopat, ter so z lasci poraščene«. Noge ima kratke (str. 4), a stopa »z dolgimi koraki gor in dol«. Ta (zdravilstva) doktor tudi vé, da jeziti se ni samo »moško«, ampak celó »zdravo za pljuča«. Enakih izvirnih podob in izrazov se nahaja še več v povesti. Smoter te povesti bi priprostemu čitatelju še prijal, a razredba snovi, nenavadni značaj »Jeličinega očeta«, premalo neprisiljenih prizorov je vzrok, da ne bode povest zeló ugajala. — Vse drugačen mož pa je »Birič Juri«, ki ga je opisal »Tone iz gošče«. Dasi nima kakega vzornega namena ta »humoreska«, vendar bode ob dolgih večerih vzbujala dosti smeha. »Tone iz gošče« ima humoristično žilo. Upamo, da ga bodemo zopet srečali. — Tretja povest »Gospod Anton« (spisal Anton Koder) naznanja se nam kot »resnična«. Gospod Anton (duhovnik) pripoveduje svojo povest, in iz tega pripovedovanja izvemo, da je doživel zanimivo usodo. Materi je bil obljubil, da bode duhovnik; a izneveri se obljudi, pride v hišo milijonarja, kjer poučuje domačega sina, nadaljuje svoje nauke in se zaroči z bogato gospodarjevo hčerjo. Ko gre materi naznanit svojo srečo, primejo ga orožniki, ker se je zvrnil nanj sum velikanske tatvine pri njegovem gospodarju. Prebiti je moral med preiskovanjem

več mesecev v ječi, in skoro bi bil obsojen, da se ni oglasil pravi zločinec. Tako je bil spoznan za nedolžnega in oproščen; a ni se brigal več za nevesto v glavnem mestu, marveč je šel v domovino ter se posvetil duhovskemu stanu. — Povest je lepa; ako je resnična, tedaj je toliko lepša — a ne povest, marveč povedana dogodba. — Tudi nekaj pesmic imajo Večernice, o katerih le to opomnim, da bi prelagatelj Puškinove »bajke o ribiču in ribici«, A. Aškerc, obliko orodnikovo ženskih imen na aj smel brez skrbi zamenjati z navadno. Cemu ta posebnost? — J. Vrhovčev spis »Pošta« kaže, kakšna je bila pošta nekdanj in kakšna je sedaj; Steklasov spis »Pet zgledov« vzbuja in vnema za pridnost, varčnost in podvzetnost. Vzglede so dobro izbrani in popisani. — Tudi »Pravljice« J. Fr. Radinskega se lepo podajo v raznovrstnost. Kdor hoče pisati dobre pravljice, poznati mora dobro narodne pravljice, imeti mora živo domišljijo, pa tudi zdravo srce: Radinski ima oboje.

Toliko o dveh zabavnih delih, kateri je podala letos družba sv. Mohora. A ne morem si kaj, da ne bi izpregovoril besede o tem, kar čitamo v »Družbinem oglasniku« (Kol. str. 117): »Ponoviti pa moramo staro tožbo, katero so manj ali bolj glasno javljali že oglasniki prejšnjih let, posebno oni v koledarju leta 1886. Družba je vedno v zadregah zastran dobrih, iz ljudstva povzetih in našemu ljudstvu prikladnih povestij. Da mu nista vsled nujnih prošenj pomagala gospod dr. Josip Vošnjak in gospod Janko Kersnik, ne vemo, kakošnega razvedrila bi bili namestu njiju povestij podali Mohorjevim bralcem, a jako dvojimo, da bi bili z njim tako zadovoljni, kakor slišimo, da so zdaj. Mi smo ta dva gospoda zopet ustmeno in pismeno naprosili, da še nadalje v tej stroki skrbita za družbo; prosimo pa še druge spretne pripovedovalce, da nas zalagajo z dobrimi pripovednimi spisi. Bolje, da nam takih vsako leto preostaja, kakor da moramo še v zadnjem hipu pisatelje nadlegovati v strahu in skrbeh, bodo li utegnili in mogli nam ustreči.« — Naravnost moram izreči, kar mislim, mislim pa, da to je res — žalostno. Torej vsi slovenski leposlovci skupaj razun gg. Vošnjaka in Kersnika ne morejo dovolj zalagati družbe z dobrimi povestmi, — ali je pa nečejo. Eno, kakor drugo je res žalostno. Ko bi vedel, da bode tujec čital te besede, raje bi jih zamolčal in zakril slabost svojega naroda. Kako naj si to razlagamo? Ne moremo drugače, kakor da rečemo: ali slovenski pisatelji, ki imajo zmožnost, nečejo pisati poštenih, nravnih povestij — in to bi bilo najhujše, ali pa oni, ki bi radi pisali v dobrem duhu, nimajo zmožnosti, da bi pisali zanimivo in po pravilih umetnosti. Kolikor me uči izkušnja, kaže se oboje v našem slučaju in pa tudi to, da celó sposobneži, ki so dobrega mišljenja, posebno mnogi duhovniki — pisati nečejo. In vendar, ali nam ni dal Bog darov za to, da jih porabimo v njegovo slavo? Dobro vem, da je med slovensko duhovščino neko mnenje, da se duhovniku ne spodobi pisati povestij. Še resničnejše pa je, da je to mnenje nekako pododovano, ali povzeto iz omejenih nazorov. Za sedanje čase pa velja, da naj si duhovščina sama pomaga, ako hoče imeti dobro, nravno

slovstvo po svoji volji. Naj imajo zlasti mlajši duhovniki pred očmi, da jim je poklic delati za božjo čast. Za božjo čast pa morejo prav vspešno delati, ako napišejo dobro povest za 50 tisoč čitateljev ali za naše slovenske za veljavo lepe pravnosti in vere boreče se liste. — Naposled naj opomniti še to, da bi proti našim znanim dobrim pisateljem ne imeli ničesar, ako bi hoteli tudi drugodi v takem duhu pisati, kakor pišejo za družbo; ne pravim: take in take povesti, pač pa v takem duhu. Tudi omikancem ne škodi povedati, da je treba izpolnjevati četrto božjo zapoved: pač, še bolj je treba praviti omikancem nego kmetom.

Potrudimo se povzdigniti slovensko dobro leposlovje, da ne bode več tako tožil odbor, ampak le obžaloval, da ne more sprejeti vsega izvrstnega gradiva, ki se mu pošilja! V ta namen bode tudi »Dom in Svet« deloval brez ozira na levo ali na desno.

„Vestnik šolske družbe sv. Cirila in Metoda.“ III. Izdalo in založilo vodstvo. V Ljubljani 1889. Tiskala »Katoliška Tiskarna«. Mali 8°. Str. 40. — Knjižica ima poročilo o IV. redni veliki skupščini na Bledu dné 6. avgusta 1889 in pa imenik podružnic, pokroviteljev in vodstva.

„Slovesno posvečevanje“ temeljnega kamna za novo cerkev na Brezjah dné 9. oktobra 1889 I. V Ljubljani. Samozaložba. Tisk »Katol. Tisk.« 1889. Mali 8°. Str. 12. — Tiskana je knjižica v malo izvodih. Opazka je prav tukaj na mestu: ako je dobrote preveč, ni dobrot. In preveč dobrote se mi zdi v raznih pridevnikih pred naslovi. Ne preziram dobrega namena neimenovanega gosp. pisatelja, a čitatelj te dolge in nepotrebne predtakline težko prebavlja. A ker jih ne moremo in ne smemo čisto izpuščati, treba je hoditi po srednji poti. Moja misel je ta: Kadar navajamo v spisu prvič visoko osebo, dajmo ji dostojen, značilen, a kratek prilog pred ime, potem pa ni treba več. Dva pri enem imenu sta nepotrebna. Drugače je, ako se piše kak imenik, ali dela kaka listina, drugače, ako se priprosto pripoveduje. Tudi naj se v tisku ti prilogi skrajšajo. Nujno potrebno je, da se za časnikarje, pa tudi od časnikarjev slovenskih ta zadeva za vselej določi. »Dom in Svet« bode o priliki stavil svoje predloge. A že tu izjavljam, da se mi zdi »velečastiti« za duhovnika dovolj časten, »prečastiti« pa naj bi prepuščali škofu in njegovemu uradu. Ako pravimo komu »milostni«, pač ni to brez nekakega lizunstva, zlasti duhovniki naj bi se tega branili. Ako daje svet gospem pridevek »milostna«, svobodno mu! Dr. Fr. L.

„A. Janežičeva Slovenska slovnica.“ (Konec.) Nov je tudi § 185, kjer se po vzgledih kaj pri-gledno kaže, kako se slovenski glagol stop-njuje, in § 186, ki uči, kaj je znak dovršnega in nedovršnega glagola. — Obliko na te za dvojino ž. sp. bi morda kazalo opustiti in rabiti samo obliko ta.

Nepravilno sklanjo je g. izdatelj do cela iz-pustil, obravnavajoč glagol *iti* pri I. vrsti, *imeti*, *hoteti* pri III. vrsti.

V § 192 imamo vzgled: Ko bi ne bilo nebo dežja poslalo, vse na zemlji bi bilo kruha stradal, dočim ima Janežičeva slovnica: Ko ne

bi bilo nebo . . . dežja poslalo itd. in dr. Sket sam uči v § 380, 5) op., da stopa nikalnica ne pravilno pred zastareli aor. bi, kar tudi Levstik zabičuje. Notranjec to še dobro čuti, (kolikor vem, tudi Beli Kranjec. Uredn.), kar pričajo razne fraze, n. pr. kaj *ne* bi itd. To bi bilo prav omeniti v istem paragrafu spodaj, kjer govori o načinu, kako stavimo besede v govoru. Žadnji primer v tej opombi bi se bolj glasil: ne bi se bil veselil m. ne bil bi se veselil.

Na str. 107 je pač po zmoti prišel v knjigo Prešernov stih: »Sel naj vsak sam bo skoz življenja zmede«, ker je že str. 58 naveden kot vzgled dvojine od osebnega zaimka, naj m. *naju*. Vendar bi bil tu bolj na mestu. V § 200 bi pričakoval, da se omeni oblika »bolje« v pomenu: *magis*, *mehr*, in kaj naj se misli o tem?

K § 220 pristavljam, da le preradi rabimo obrazilo *in*, pridevajoč ga tudi takim neživim stvarim, katere ga ne dobivajo, in taka beseda se mi zdi takoj: *veža*, *vežine duri* (str. 132), jaz bi pisal: *vežne duri*, tvoreč pridevnik z obrazilom *en*, *vežen*; ibid. pod obrazilom *ski* e) bi rad vedel, kaj mi je misliti o tvorjenju pridevnikov na *ski* iz tujih, največ klasiških jezikov, n. pr. ali je boljše pisati: političen, ali politiški, klasični ali klasiški — gledé na druge Slovane bi boljše pisali poslednje. (Ozirati se je pač treba na samostalniki, ki se rabi v slovenščini. Politika, gramatika i. dr. imajo pridevnik: političen, gramatičen. Pisati pa: teologično iz teologija, moralično iz »moralis ali moralisch« . . . je neslovensko, grdo. Uredn.) Dalje, ali stoji vedno *ski*, in nikoli ne sam *sk* za obrazilo? Sedaj pišo nekateri *ljubezniv*, Janežič ima še: *ljubeznjiv*, ali je oboje prav, ali zadnje napačno? (Zadnje napačno. — Uredn.)

V § 224 pod manjšalnimi obrazilom *ica* stoji opomba: Pri ženskih imenih na soglasnik se i večkrat izpušča, kakor *stvarica* in *stvarca*, *živalica* in *živalca*, *krv-krvca*, *brv-brvca* ali *brvica*. To pravilo naj bi se premenilo tako-le: Pri ženskih imenih na soglasnik je obrazilo *ca*, torej le: *stvarca*, *živalca*, *počestca*, tako uči po Miklosiču Cigale. (Ako je taka, vedel bi rad, zakaj se sliši: »na tej brvici, pečici, v vasici«, in pa: »mrovca« nam. mrvica? — Uredn.)

Popolnem nov je odstavek str. 153—165, kjer najprej ob kratkem izvemo zgodovino tujk v slovenščini, od katerih narodov in v katerem času da smo jih sprejeli. § 232 pa potem podaje tujke, privzete iz raznih jezikov. Za ta trud zaslужuje gosp. izdajatelj vso hvalo, kajti tu spozna slovenski dijak marsikatero besedo kot tujko, ki se mu je zdela prej domačinka, in gotovo se bo trudil, nadomestiti jo z lepšo domačo. Tako n. pr. izvé, da je beseda žugati tuja, iz stvn. *sciuhēn*, srvn. *schuhen*, *schugen* (*scheu machen*, *verscheuchen*), doma pa ima za to: *pretiti*. Pri drugih bo videl, da je isto, naj rabi to ali ono, obe sta tujki, n. pr. *boja* ali *barva*. Pri besedi *bajta* naj se dostavi: semitskega izvira, ne pa: it. *batta*.

O skladnji g. izdatelj sam pravi, da ni pre-naredil mnogo, ker je »prav pregledno in slično, kakor v drugih šolskih slovnica« sestavljena. Večidel, pravi, je izpuščal, kar se mu je zdelo potrebno, in le malokaj dodajal. Kako se je